

PROBLEM PTIČJIH PERSPEKTIV

JAKA BOMBAČ / 19. 10. 2022 - 13.30 / TEATER V ETER

00:00:00

00:13:26

2022-10-19-teater-v-eter-problem-pticjih-perspektiv.mp3

Drage poslušalke, dragi poslušalci, bili smo v zaodrju **Prešernovega gledališča Kranj!** Nato smo obsijani s čudovitimi lučmi stopili na oder, od koder smo lahko – z malce privzdignjenega gledišča, ki nam ozaveščenim gledalcem seveda pritiče – vršili svoja najljubša opravila: ocenjevanje, kritiziranje, recenziranje. Ali z drugimi besedami – luči, ki so tako glamurozno svetile v nas, smo z ostrimi pogledi odbijali nazaj v avditorij. Tam je bila jasnosti našega poučenega pogleda na milost in nemilost prepuščena kot v nekakšni *twinpeaksovski* črni loži zataknjena peterica igralcev.

Peterica igralcev – **Branko Jordan, Tamara Avguštin, Darja Reichman, Doroteja Nadrah in Borut Veselko** – je igrala po dramski predlogi ruskega dramatika **Ivana Viripajeva** in v režiji režiserke **Nine Rajić Kranjac**. Poetiki avtorja dramskega besedila in režiserke se lepo prekrivata in dopolnjujeta. Oba v svojih delih prikazujeta sodobno družbeno-politično realnost, pri tem pa se ne zatikata ob vprašanja politične pripadnosti, temveč namesto tega poudarjata toplino človeškega stika, ki svet rešuje pred razpršitvijo v kaos. Tako Viripajev kot Rajić Kranjac na odru poustvarjata modernega nihilističnega človeka, ujetega v družbo poznega kapitalizma, v kateri je zaradi lahke dostopnosti dobrin že skoraj vse, vključno s človeškimi odnosi, postalo tržno blago. Nihilistično srž modernosti, ki nam je dobro znana iz romanov **Dostojevskega**, morda pa tudi iz lastnega notranjega življenja, vsak po svoje vključita v fragmentirano dramsko strukturo. Bolj od razodevanja notranje doslednosti likov jima je pomembno dialektično soočanje različnih etičnih in metafizičnih vprašanj.

Plodovita dvojnost zastavljanja najvišjih filozofskih vprašanj in iskanja medčloveškega stika v balastu plastičnih nadomestkov je prisotna tudi v uprizoritvi **Zaprta študija**. »*New constructive ethics*«. A opazno je, da je tokrat poudarek bolj na filozofskih vprašanjih, medtem ko uvid v metafizične globine medčloveškega stika nenehno tli pod površjem in do

KULTURA / TU PA TAM
**FRAČA – NOVA ČRNA
STVARNOST RUSKE DRAME**

Predstavitve dramatika Nikolaja Koljade, njegove drame Frača in »nove ruske drame«

Vid Bešter / 3. 7. 2022

zaključka obstaja zgolj kot možnost. Morda zaradi forme dramskega besedila, ki je napisano v obliki ankete oziroma intervjujev in zato vključuje zelo malo klasičnih dramskih dejanj. Morda pa tudi zato, ker je ljubezen v svetu, ki ga naseljujejo protagonisti, postala potrošno blago, gola pragmatična nujnost človeškega življenja, na katero so se naučili gledati z distance oziroma v besedah gledalčevega izkustva »z odra navzdol«.

»Pogled z odra navzdol«, v katerem smo družno udeleženi, pa razceplja tudi drugi, filozofski pol plodovite dvojnosti. Odgovori na klasična filozofska vprašanja, kot sta »Kdo sem?« in »Kaj je smisel življenja?«, se v prvem delu uprizoritve krhajo na tisočero »ptičjih perspektiv« - objektivnih ekspertnih razlag in diskurzov. V začetku uprizoritve spoznamo tri znanstvenike z različnih področij. V odgovorih na vprašanja, ki jim jih zastavljata glavna raziskovalca organizacije »*Global construction*«, vsi uporabljajo jasne analitične stavke tipa če-potem, zaradi česar sprva dajejo vtis jasnosti in suverenosti. Prva se nam predstavi »integralna« psihologinja, ki pravi – »če ima človek višjo raven zavesti, je manj nasilen«, iz tega pa sklene, »več ljudi z višjo ravniyo zavesti, manj vojn«. Druga v eksperimentalni studiu pride biologinja, ki je v svoji raziskavi ugotovila, da človeški zarodki že zelo zgodaj razvijejo zavest, zato je zanjo »splav enako umor«. Tretji intervjuvanec, nevrobiolog, pa pravi, da so naši možgani vzrok vseh naših doživljajev – torej vseh naših če-potem – zato je raziskovanje možganov »temelj vsega znanstvenega raziskovanja«.

Bolj ko uprizoritev prehaja v drugi del, bolj smo izgubljeni v analitičnih stavčnih strukturah glavnih protagonistov in bolj nam postaja jasno, da se njihova prepričanja v vsakdanjem življenju ne ujemajo z njihovimi znanstvenimi prepričanji. Sprašujemo se, ali ti ljudje, ki imajo očitno dve diametralno nasprotni definiciji samih sebe, sploh vedo, kdo so. A še preden jih lahko začnemo polnokrvno obsojati, opazimo, da smo sami postavljeni v privilegirani spoznavni položaj »čistega opazovalca«. Torej prav v položaj, s katerega so znanstveniki, ki jih sodimo in kritiziramo, začeli snovati mreže analitičnih izjav, v katerih so se naposled izgubili. Ta zasuk je ključen, saj nas od prevpraševanja subjektov eksperimenta najprej preusmeri k prevpraševanju lastnih predpostavk, nato pa še k prevpraševanju organizacije, ki izvaja »zaprtο študijo«. Postavi nas v prostor *dvojne negacije*, iz katerega ne moremo zbežati v preprosto afirmacijo lastne etične pozicije. Znajdemo se v nenavadnem položaju. Če smo še malo prej z izvajalcema študije obsojali znanstvenike zaradi neskladij med njihovimi profesionalnimi in zasebnimi prepričanji, se sedaj sprašujemo, kdo je izvajalcema študije podelil pravico, da subjektom svojega eksperimenta zastavljata tako intimna vprašanja. Posledično pa se vprašamo, ali so bile naše kritike, uperjene v znanstvenike, sploh *naše* kritike, ali pa smo bili vanje zapeljani.

Kljub temu da nas ves čas ohranja na robu nihilizma in čistega relativizma, uprizoritev **Zaprta študija. »New Constructive Ethics«** ne implicira etičnega relativizma, saj se ji do njega uspe dovolj jasno opredeliti. Zaradi dramske strukture Viripajevega dela, pa tudi zaradi montažnega sloga Nine Rajić Kranjac bi lahko uprizoritev označili za »postmodernistično« ali »postdramsko«. A teh oznak ne smemo razumeti v klišejskem smislu nizanja prizorov, ki razsrediščijo subjekt, da bi osvetlili inherentno licemernost *metanarativov* oziroma velikih zgodb. Odsotnost klasičnega dramskega loka in klasičnih *dramatis personae* v tekstu Ivana Viripajeva je motivirana s temeljnim sporočilom besedila, na odru pa je realizirana z domiselno in igrivo rabo rekvizitov, ki razgiba mestoma dolgovezne dialoge, hkrati pa podčrta vprašanje odgovornosti za dejanja in do sveta. Za razgibanje strukture poskrbi tudi dobra režija tretjega plana, torej dogajanja v ozadju, s katerim režiserka v gledalcu vzbudi hiperasociativnost, ki se mestoma realizira kot občutje absurdnosti in izgubljenosti, mestoma pa kot občutje magičnosti in sublimnosti. Uprizoritev tudi spretno izkorišča postdramski postopek samonanašalnosti tako, da drugi del uprizoritve nameni soočenju z »dvojno negacijo«, ki smo ji bili priča v prvem delu. Na ta način pridobi določeno pedagoško oziroma terapevtsko razsežnost. Čeprav smo naposled priča zatonu v apokaliptični kaos, nas uprizoritev pozove, da razmislimo o tem, ali je apokalipsa objektivna danost sveta ali pa sen, porojen v kompleksnih medsebojnih odnosih sodobnih ljudi.

Uprizoritev tudi ni »postmoderna« v smislu postmoderne kritike znanosti. Ni namreč kritična do sodobne znanosti kot take, temveč predvsem do specifične epistemološke drže

znanstvenikov, ki zatrjujejo, da so zmožni ponuditi odgovore na poslednja vprašanja o svetu. Vključno s tistimi, na katera sta tradicionalno odgovarjali filozofija in religija. Ko ti znanstveniki ugotovijo, da njihova intelektualna prepričanja v težavnih trenutkih njihovih zasebnih življenj nimajo nikakršne vrednosti, se sunkovito obrnejo k drugim, bolj filozofskim in religijskim razlagam. A ker zaradi priučenega skepticizma to storijo brez prave predanosti, manifestirajo zgolj temačno, dionizično plat religije in filozofije. V času družbene krize, ki se ob koncu uprizoritve brezšivno pomeša z zasebnimi, se kot senčna plat njihove naturalistične predpostavke pokaže vera v nekakšen religiozni fenomenalizem. Po tej teologiji se bog človeku razodeva prek samozavedanja lastne čutnosti. Znanstveniki kot glavni protagonisti uprizoritve se tako ne izkažejo za krivce za stanje sodobnega sveta. Predvsem so simbol *ekspertizacije*, ki sodobnemu človeku onemogoča, da bi v svetu, posledično pa tudi v lastnem življenju, prepoznal inherentni smisel. Ker je privajen skepse do drugačnih razlag sveta, v vsakršnem pretresu zasebnega ali družbenega sistema vidi znamenje prihajajoče apokalipse. Strah pred njo pa lahko premaga zgolj tako, da se zateče v takšno ali drugačno odvisnost, katere zavedanje ublaži s tem, da si v neskončnost ponavlja - »občutim svoje telo tu in zdaj, občutim svoje telo tu in zdaj«.

Ptičja perspektiva, ki smo se jo v svetu, v katerem znanost zapisujemo z veliko začetnico, naučili razumeti kot privilegirano, se pokaže kot sedež globokega razkola v sodobnem človeku. Ko se sholastična nagnjenost k absolutni sistematičnosti pomeša s fragmentirano informacijsko sfero, pristanemo v razcepljenem svetu, kjer je največja odvisnost *odvisnost od razlage*. Uprizoritev *Zaprta Študija. »New Constructive Ethics«* nas nagovarja k bivanju v vmesnem polju, v polju kritike, v polju življenja, kjer smo zmožni skozi mnogotere plasti lastnih zablod vedno znova videti lepoto človeškega bivanja, ali pa celo bivanja nasploh.

LETO IZDAJE:

2022

AVTORJI:

NINA RAJIČ KRANJAC IVAN VIRIPAJEV

INSTITUCIJE:

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ

KORISTNE POVEZAVE

INFO
MARKETING
TRGOVINA
KODEKS NOVINARJEV
SLOVENIJE
NAROČNINE
PRIJAVA
PRAVILA KOMENTIRANJA
AVTORSKA DELA
PODPORNIKI

PROJEKTI RŠ

KLUBSKI MARATON
TRESK
RADAR
VSI PROJEKTI RŠ